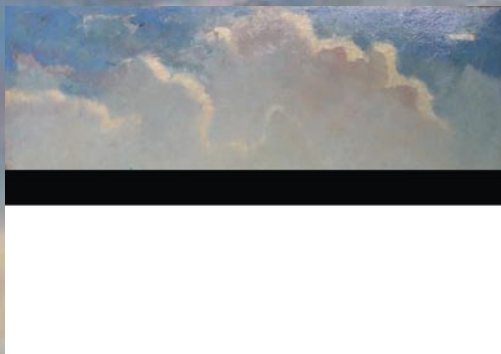

Monoskop v sieti

Michal Murin: Vyštudoval si informačné technológie, pôvodne teda neprichádzaš z vyslovene umeleckého prostredia, napriek tomu si sa v ňom začal neskôr orientovať. Ako si vnímal rozdiely a prieniky medzi societou nových médií a umeleckou societou?

Dušan Barok: S technológiami som bol v dennom kontakte od detstva, no v rámci mojej generácie sa mi to nezdalo veľmi výnimočné. Na základnej škole som si vymieňal počítačové hry s „ataristami“ a pozeral ponad plecia „commodoristom“, lámal kódy hier a pozeral, čo to robí. Nemal som ešte monitor a po niekoľkých rokoch hľadania na písmená na meter a pol vzdialenom televízore som si pokazil oči. Na gymnáziu som bol v počítačovej triede, popoludnia surfoval webom v textovom mode a visel na IRC kanáloch. Spolužiaci mali úspešnú *demoskopinu*, v roku 1995 vyhrali prvý ročník slovenskej demopárty Demobit. Čítal som herné časopisy a *Živel*, cyberpunk a demoscéna ma obklopovali v podstate denne, i keď nikdy som im naplno neprepadol, dodnes nemám prečítaného žiadneho Stephensona ani Gibsona. Hral som sa v assembleri, Basicu, Pascale, robil vtípky. Pubertu som prežil objavovaním kreativity softvéru a internetu, ale nevedel som o škole, kam ísť niečo také študovať. Zobrali ma na techniku aj ekonómiu, rozhodol som sa pre tú druhú s predstavou, že tam stretnem ľudí s diverznejším zázemím. Vtedy som začal chodiť pravidelne do klubu Duna, U-klubu, UW café, Kúta, Nostalgie a 901-ky, počúval Rádio Ragtime. Scéna, v ktorej som trávil viac času, bola menej „geeky“ a viac orientovaná na hudbu a film, i keď niektoré z týchto iniciatív otvárali provinčnú Bratislavu globálnej kultúre, ktorú sme vtedy radi volali *elektronickou*. Slovenský web mal skôr nástenkový charakter, domáce pripojenie nebolo samozrejmosťou. V roku 1998, počas ročného paralelného štúdia masmediálnej komunikácie v Trnave, som si vsadil do hlavy, že rozbehnem časopis o súčasnej kultúre. Z televízie Luna som dostal príslub sponzoringu, no keď bolo prvé číslo pripravené do tlače, Luna skrachovala a články ostali visieť na harddisku. Zvolil som prakticky beznákladové riešenie, kamarát Nino Hýbal mi pomohol s webstránkou a vo februári 1999 sme spustili kultúrny portál

Rozhovor Michala Murína s Dušanom Barokom

Koridor.sk. Pre mňa šlo najmä o spôsob, ako sa aktívnejšie zapojiť do scény, dať jej niečo nové, o podobnom portáli som vtedy nevedel. Zároveň ma veľmi nadchol webový dizajn informácií, tvoriť médium postavené na kóde, programovať ho. Spočiatku som od základu prerábala dizajn *Koridoru* každých niekoľko mesiacov, pre radosť, neskôr ma začali oslovovať ďalší, postupne sa tvorba webstránok stala mojím chlebobdarcom. Nevedel som sa prinútiť brať komerčné zákazky, vždy šlo o festival, združenie, umelca, ktorí mali veľkú šancu, že odo mňa nedostanú šablónový web (viď napr. *multiplace.sk/2003* až *2007*, či *nextfestival.sk/2005* a *2008*). Stránky som robil v Notepade, čo dvíhalo obočia profesným programátorom.

Keď som stretol Zdena Hlinku, bol už známy vizuálny *kóder* s jedinečnými demami a na tie časy robil úžasné veci na webe, net art. U neho som si prvýkrát uvedomil ambivalentný vzťah medzi tvorbou, ktorá vychádzala z prostredia demoscény a programovania, pričom obchádzala ich zabehané postupy, a súčasným umením, ktoré bolo doma v galériách. Zdeno robil práce pre web a pre kluby a zdalo sa nám, že na vnímanie jeho tvorby, ako hovoríš, „vyslovene umelecké“ prostredie nie je pripravené. To však zovšeobecňujem, niekde boli dvere otvorené. Jednu našu spoluprácu, premiéru experimentálneho filmu vytvoreného s Peťom Kvantom, Palom Lukom, Robom Bittnerom a Dankym Tóthom, hostovala Galéria Priestor (dnes Space). Tam som sa zoznámil so Slávom Krekovičom a Oliverom Rehákom z časopisu *3/4 revue*, ktorý som už vtedy registroval ako osobne veľmi blízky, altruistický, progresívny, naprieč kultúrou. V rovnakej dobe, chvíľu po jej otvorení, som zavítal do obývačkovej galérie Buryzone a stretol Máriu Riškovú. Rok 2001 bol pre mňa zlomový, stretol som ľudí, ktorých zaujímali prieniky technológií a kreativity práve skrz kultúru. Mária mala silný zážitok na *novomediálnom* workshope v chorvátskom Labine, kde stretla gro vtedajšej *net kultúry*, zhodou okolností počas útoku na Dvojičky. So svojím kunsthistorickým pozadím, „zázemiatorstvom“ a nadšením pre nové bola pre mňa, a myslím aj pre mnohých ďalších, kľúčovým spojivom medzi, okrem iného, svetmi kódu a umenia. Sláva a Olivera som vnímal ako bratislavských atašé pre súčasnú svetovú hudobnú avantgardu. Na hudbu, ktorá im chodila na recenzie do časopisu, mal vtedy človek len veľmi malú šancu

naraziť inde. Toto podhubie potom inšpirovalo počas celej dekády veľa iniciatív, ktoré dnes retrospektívne vnímam ako mediálnu kultúru.

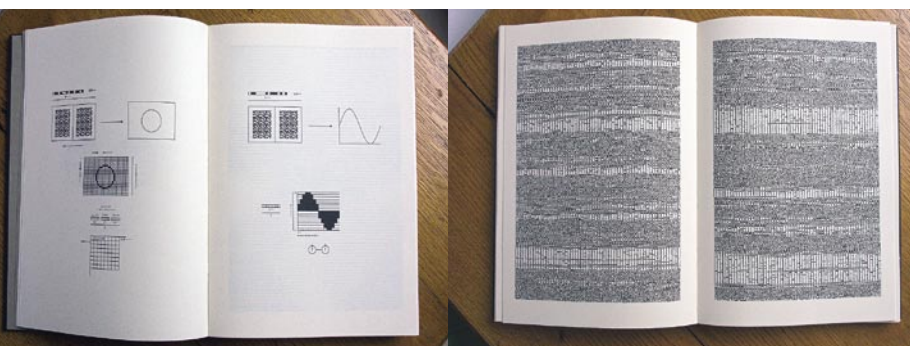
Michal Murin: *V internetovom prostredí si vnímaný ako autor projektu s veľkými ambíciami. Vytvoril štruktúru histórie mediálneho umenia v Európe. Stal si sa databázovým archívárom, archeológom, vytvoril si web MONOSKOP (www.monoskop.org). Konceptia určite prešla zmenami a aj „oponentúrami“ zo strany kolegov. Podstatnú časť si do databázy zadal sám, dnes máš už aj partnerov v niektorých štátoch. Aká bola genéza a aký je stav dnes?*

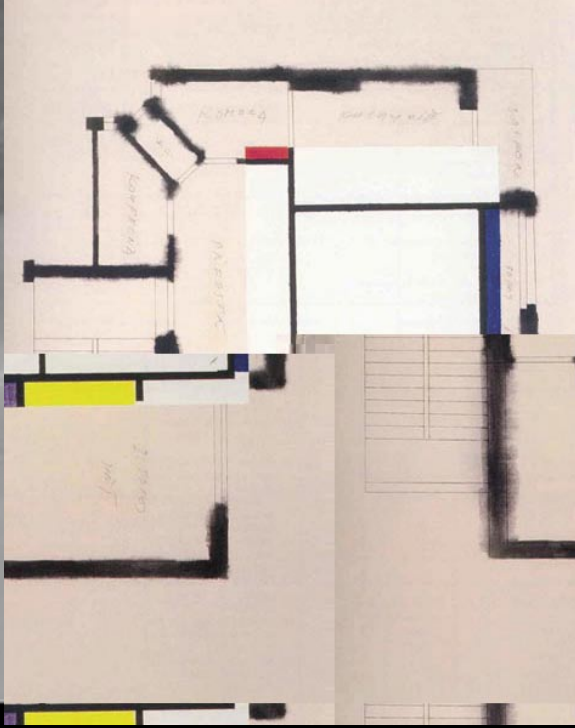
Dušan Barok: Iniciatíva vznikla ešte v media labe Burundi, ktorý sídlil v priestoroch A4 – nultého priestoru, ako participatívna platforma, spočiatku inšpirovaná modelom Wikipédie, s laxnejšími editorskými pravidlami a bez jasne definovaných hraníc, s vtedy prioritným záberom na mediálne umenie. Impulzom bola snaha zviditeľniť medzinárodné, ale tiež historické paralely k našej činnosti, legiti-mizovať ju v širšom kultúrnom kontexte. Pre takýto dlhodobý výskum sa ukázala wiki stránka ako ideálny rešeršný nástroj. Existovalo vtedy niekoľko iniciatív pre historizáciu mediálneho umenia a nových médií, no v ich dejinných súvislostiach bola stredná a východná Európa až programovo mimo záberu. Neskôr som zistil, že naozaj nebolo príliš z čoho čerpať, oblasť si vyžadovala terénny výskum. Takto sa nám začali objasňovať súvislosti a dejinné skoky o. i. medzi československými intermediálnymi iniciatívami 90. rokov a v 60. rokoch, počnúc líniami počítačovej grafiky a elektroakustickej hudby, ktoré nemali pevné miesto v kunsthistorickom diskurze. Narazil som na číslo *Profilu* 4/2000 o nových médiách, bohato čerpal z portálu Radioart.sk, prečítal tvoje texty, ktoré majú informovaný, až encyklopedický charakter, staré články v časopise *Leonardo*. Stretol som Darka Fritza, ktorý od skorých nultých rokov propaguje opomenuté medzinárodné východo-západné hnutie New Tendencies s centrom v Záhrebe, ktoré v 60. a 70. rokoch až zarážajúco plynulo prešlo od konkrétneho a neo-konstruktivistického závesného umenia, cez ranú počítačovou grafiku, až po kybernetické interaktívne inštalácie. Nadchlo ma, že už vtedy sa vo východnom bloku umelci a inžinieri zaoberali otázkami vzťahu tvorby a výskumu, umenia a techniky, generativity a kódu v tvorbe

a experimentovaním s umeleckou subjektivitou v spolupráci so strojom. A Záhreb je len vrchol ľadovca. Vďaka kontaktom s množstvom umelcov, teoretikov a historikov sa nám darí usporadúvať kúsky skladačky. S Tomášom Kovátsom sme neskôr rozbehli blog *Monoskop Log*,¹ ktorý ponúka štúdijný materiál o umení, kultúre a mediálnych technológiách. Postupne sa ukázalo, že s určitými publikáciami je to veľká bieda. Máme ľahko i ťažko dostupné publikácie o histórii experimentálneho filmu, video artu, elektroakustickej hudby, počítačového umenia, kybernetiky atď., no veľmi málo z nich sa venuje presahom, tomu, ako umelci spolupracovali naprieč formátmi, a tiež naprieč štátnymi hranicami. I keď málo, máme publikácie o národných a západných históriách jednotlivých oblastí, no medzi nimi sú len výnimky, ktoré sa venujú inštitucionálnym, miestnym, regionálnym a medzinárodným dejinám. Mapovať takéto presahy a partikulárne histórie nie je práca pre skupinu ľudí, ale pre akademikov z celého regiónu. Následná konceptualizácia mediálnej kultúry si žiada vnímať tieto tendencie, ktoré sú jej predvojom. Nové médiá potom v medzinárodnom kontexte zažívali rozmach najmä od 90. rokov. Pred desiatimi rokmi ešte marginálne pole, prehliadané historikmi, žurnalistami a verejne málo viditeľné, sa dnes dostáva do centra diskusií o kultúre a politike. Mediálna kultúra siaha od internetového umenia, cez audiovizuálne performancie, interaktívne inštalácie a softvérové umenie, cez hnutie slobodného softvéru, digitálny ľudskoprávny aktivizmus a sociálne médiá, až po súčasné Pirátske strany. Monoskop je dnes formovaný ako zdroj a výskumná platforma pre analýzu a reflexiu práve tohto vývoja. Čiže od pôvodného seba-historizovania sme sa za osem rokov existencie Monoskopu dostali k širším otázkam mediálnej doby, ktoré majú hlboké historické súvislosti. Výskum je otvorený a v posledných rokoch sa doň začalo zapájať i čoraz viac študentov.

Michal Murin: *Dlhé roky participuješ na festivale Multiplace, najväčšom projekte posledného desaťročia na poli mediálneho umenia. V čom je podľa teba jeho najväčší prínos?*

Dušan Barok: K Multiplace som sa dostal niekoľko dní pred spustením prvého ročníka, keď mi zavolala Mária Rišková, že nemajú webstránky, predtým som totiž robil stránku pre festival Kompost, ktorý sa nakoniec neuskutočnil. Multiplace začínal ako „new media event“ a šlo o manifestáciu určitých nových tendencií v kultúre. Šlo o prototyp toho, čo na ňom ostalo najlepšie – stretnutie ľudí s kreatívnym prístupom k novým technológiám. Koordinovaná aktivita niekoľkých združení sa odohrala v priestoroch, ktoré sa rozhodli organizačne zapojiť. Program stál na niekoľkých skupinách, ktorých priesečníkom bol Buryzone, stretli sa v ňom umenie, hudba, film a kód. Každoročným opakovaním, programovou inkluzivitou a absenciou geografického ohraničenia postupne rástol do výše stovky akcií ročne. Moja rola sa presunula do roviny organizačnej a neskôr koordinačnej. Robili sme internetové vysielania, akcie na diaľku, množstvo workshopov. Po tom, čo festival začal operovať s grantami, postupne vyvstali otázky legitimacy koordinátorov a spôsobu rozhodovania. V roku 2006 sme organizáciu začali jemne štruktúrovať do pracovných skupín so samostatnými mailing listami pre koordináciu, program a teoretickú diskusiu. Účasť vo všetkých bola otvorená, koordinátor každej mal

Dušan Barok, Matrica slovenská, 2006,
záznam softvérovej performancie

na starosti držať si prehľad o aktivitách jej členov a späťne ich udržiavať informovaných o ostatných, rozhodovanie prebiehalo formou konsenzu, keď návrh bol prijatý, ak proti nemu nemal nikto vážne výhrady. Ambíciou bolo experimentovať s formou *otvorenej organizácie*. Bola to zaujímavá trojročná skúsenosť, no víziu nehierarchickej organizácie, ktorá žije „sama“, sa nám realizovať nepodarilo. Vždy boli potrební koordinátori-iničiátori aktivít v jednotlivých mestách, ktorí boli v priamom spojení s koordináčnym tímom. Na druhej strane, v rámci nej sme sa nemuseli uchýľovať k direktívnemu riadeniu. Skúsenosť je dobre zdokumentovaná a archivovaná na wiki Multiplace a v archívoch mailing listov, ktoré boli od začiatku verejné. Napriek ukončeniu experimentu si myslím, že model otvorenej organizácie môže byť zaujímavý pre určité kultúrne a umelecké projekty, sociálne hnutia a tvorbu softvéru. Barbora Šedivá, dlhoročná koordinátorka festivalu, o ňom napísala dizertáciu. Multiplace prispel veľkou mierou k formovaniu miestnej scény, či už ju nazveme mediálnou, novomediálnou či digitálnou, a otázky a kritika vyplývajúca z jeho egalitárnskej povahy sa väčšinou ukázali ako produktívne.

Michal Murin: *Ďalšie tvoje aktivity okrem Monoskopu, Multiplace a Koridoru, ako Letné dielne či Sanchez, sám vnímaš ako kultúrny aktivizmus, vychádzajúci z prostredia mediálnej kultúry. Čo ťa vedie venovať sa práve tomuto segmentu?*

Dušan Barok: Sanchez prevádzkujeme pod záštitou Multiplace a s Petrom Gondom ho formujeme ako server pre slobodnú kultúru, mladých tvorcov a iniciatívy, kde majú k dispozícii hosting zdarma, nástroje na internetové vysielanie či

mailing listy, plnú podporu pre svoju prítomnosť na internete. Je otvorený aj pre etablované kultúrne inštitúcie, odmenou za príspevky na prevádzku. Podobných serverov sú v Európe stovky a sú potrebné pre decentralizáciu internetovej infraštruktúry, ktorá je najmä v posledných rokoch kompromitovaná tendenciou sústreďovať internetový obsah na servery hĺstky megakorporácií (Facebook, Google, Amazon, Yahoo, Tumblr), spravidla na územie Spojených štátov, z čoho vyplýva celý rad konzekvencií. Dva ročníky Letných dielní, pripravené s Magdalénou Kobzovou v 13 kubikoch a Tranzit ateliéroch na Zlatých pieskoch, nás presvedčili, že študenti sú pripravení pre intermediálnu tvorbu. Vo výše tridsiatke dielní sa počas dvoch ročníkov stretlo niekoľko stovák ľudí s najrôznejšími požiadavkami, ktorí chceli a vedeli nájsť spoločnú reč. Pre mňa šlo o silný organizátorský zážitok. Zaiste je rozdiel medzi sústredeníím energie do dvoch letných bezstarostných týždňov a niekoľkoročnou výukou na akademickej pôde, no som presvedčený o tom, že slovenské školy majú na to ponúknuť svojim študentom viac výziev a získať na relevantnosti v medzinárodnom kontexte. Čo sa týka „segmentu“, nebolo príliš na výber. Mám pocit, že v podstate každý človek, čo je v slovenskej prekérnej (angličtina má dobrý výraz: „in limbo“) realite kultúrne aktívny a vníma širší kontext svojho pôsobenia, napokon nemá od aktivizmu ďaleko. V posledných rokoch možno tvorca-entreprenér mierne vzostúpil na profile, no stále platí, že ak sa nechce odovzdať podmienkam spotvoreného trhu, je odkázaný na štát. Slovenský trh je spokojný v pozícii výpredajovej skládky Západu a štát má len minimálny kontakt s kultúrnou realitou. Pojem aktivizmus možno asociuje lipnutie na utopických predstavách, pre mňa je naopak cestou z utópie von. Zmenu si môžeme spôsobiť jedine sami, ciest sa ponúka niekoľko: vzdelávanie, občianske združenia a iniciatívy či kultúrna politika.

Michal Murin: *Niektoré projekty by sme mohli nazvať nielen kultúrnymi, ale aj umeleckými. Označenie software art je tu namieste. Mohol by si ich zosumarizovať a definovať, poprípade uviesť, kde všade boli prezentované?*

Dušan Barok: Silný impulz k tvorbe, a zároveň permanentnú priateľskú podporu, som dostal spomedzi všetkých najmä od Guya van Belleho, pôvodom belgického umelca, ktorý od konca 80. rokov tvorí počítačovú hudbu, neskôr rozšírenú na synestetické, v reálnom čase generované, abstraktné, algoritmičné performancie. V polovici minulej dekády sa presťahoval na niekoľko rokov do Bratislavy a svojím spôsobom bol pre mňa chodiacou akadémiou, ktorá mi vyhranila ďalšie smerovanie. Z prác vypichnem štyri. *Matrica slovenská*² (2006) bola softvérová performancia realizovaná na Námestí SNP v Bratislave počas projektu *Mobile Studios*. Pozostávala z premietnutia *slide show* archívu digitálnych reprodukcí prác vybraných slovenských výtvarných umelcov, stiahnutých z webu. Ako v prípade chýb v obrázkoch (*glitch*) spôsobených nestálym internetovým pripojením alebo chybou na hard disku, v premietaných obrázkoch chýbali časti súboru. V práci som sa zaoberal povahou digitálneho média, jednak jeho špecifickým fyzikálnym vlastnostiam a jednak jeho funkcií ako archívu.

*Počítač s tlačiarňou*³ (2006) bola site-specific softvérová inštalácia na výstave *Uhol pohľadu* v trnavskej Galérii Jána Koniarka–Synagóga. Pozostávala z počítača, ktorý

na požiadanie vygeneroval a vytlačil kurátorský text o sebe samom, v ktorom sa opísal ako umelecké dielo, ktoré generuje a tlačí kurátorské texty o sebe samom. Texty boli produkované softvérom obsahujúcim databázu štylistických formulácií, ktoré sa opakovane objavovali v katalógových textoch pre minulé výstavy v trnavskej Synagóge. Vytlačených bolo niekoľko desiatok textov. Tu ma zaujímal pozícia kurátora a teoretika v súvislosti s legitimizáciou objektu ako umeleckého diela, dielo čiastočne simulovalo ich funkciu v umeleckej prevádzke.

Pri *Faceleaks*⁴ (2010) šlo o plugin pre internetový prehliadač, ktorý pridával tlačítko „Like“ pod fotkami na Facebooku nové tlačítko „Leak“. Užívateľ mal potom možnosť akúkoľvek fotku na Facebooku, ku ktorej mal prístup, „leaknúť“ na portál *Faceleaks.info*, ktorý vizuálom pripomínal stránku *Wikileaks*. Projekt bol vystavený na *speed show* v internetovej kaviarni v Rotterdame a neskôr na pražskom festivale *Enter*, no hlavné publikum si našiel na internete. Dnes je ukončený, na portáli je prístupných vyše dvetisíc fotografií rôznej miery privátnosti. V skutočnosti obsahuje iba webové adresy (URL) fotografií, prostredníctvom ktorých sú fotografie na Facebooku verejne prístupné bez ohľadu na to, či ich užívateľ sprívatnil alebo nie. Práca teda stavia na ambivalentnosti súkromia na sociálnej sieti, ale aj na celebritizácii odhaľovania subjektivity, ktorú sociálna sieť stimuluje.

Nedávno spustená práca *The SKOR Codex*⁵ je mediálnym archívom obrázkov, textu a zvukových nahrávok z archívu holandskej organizácie SKOR, ktorá počas vyše dekády produkovala stovky diel *public art* a internetového umenia, až kým nebola zrušená radikálnymi škrtnami v štátnych výdavkoch na kultúru. So skupinou *La Sociétés Anonyme* sme boli oslovení pre spracovanie odkazu tejto inštitúcie a rozhodli sme sa vrátiť k médiu, ktoré slúžilo ako dátové úložisko v ranom počítačovom veku – papieri. Vyrobili sme niekoľko kópií 300-stranových kníh, ktoré obsahujú archív v binárnej podobe, z ktorej sa dá dekodovať do vnímateľnej podoby jednoduchým algoritmom. Archív takto môže, v ideálnych podmienkach, prežiť stovky rokov.

Pri všetkých projektoch som začínal s konceptom, šli mi „cez hlavu“, je pre mňa dôležité, aby fungovali aj ako čistý text, popis, bez toho, aby ich človek musel vidieť realizované. Anglický mediálny teoretik Matthew Fuller nazýva podobný fenomén „*vapourware*“, konkrétne softvér, ktorý je ohlásený a diskutovaný bez toho, aby bol nakoniec zverejnený (a možno vôbec napísaný), a dáva ho ako jednoduchý príklad toho, že softvér je kultúrny, nielen technický fenomén. Pre práce, ktoré som spomenul, bol *vapourware* súčasťou procesu tvorby, a nakoniec naprogramované boli, čiže v ich prípade ide možno o „konceptuálne softvérové umenie“ alebo niečo podobné.

Michal Murin: *Vo svojom životopise uvádzaš, že si „an artist, writer and cultural activist involved in critical practise in the fields of software, art, and theory“. Teda si aj autor, si aj organizátor, svojimi textami aj teoretik, vytváraš a systematizuješ históriu svojím výskumom a ten, ktorý je podľa mňa tiež umeleckým projektom, aj online zverejňuješ. Je také postavenie umelca v súčasnosti všeobecné alebo sa to u teba vyvinulo spontánne?*

Reference ID e.g. #110DYSEUS1.

Reference ID	Subject	Released	Origin
110DYSEUS1	Sona Javorikova	2011-01-07 14:34:13	https://www.facebook.com/photo.php?fbid=1743536310528

Firefox add-on
Download

Latest leaks

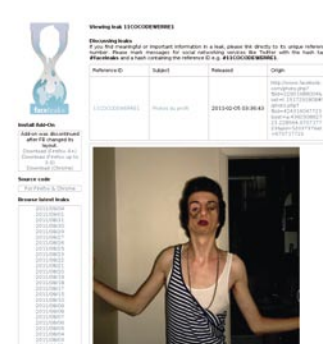
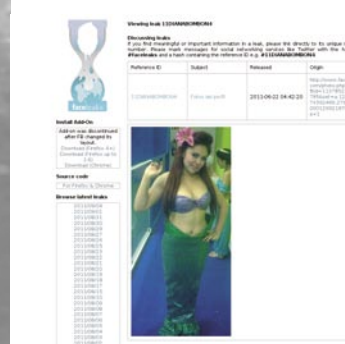
- 2011/02/02
- 2011/02/01
- 2011/01/31
- 2011/01/30
- 2011/01/29
- 2011/01/28
- 2011/01/27
- 2011/01/26
- 2011/01/25
- 2011/01/23
- 2011/01/22
- 2011/01/19
- 2011/01/18
- 2011/01/17
- 2011/01/16
- 2011/01/15
- 2011/01/14
- 2011/01/13
- 2011/01/12
- 2011/01/07

Dušan Barok, *FaceLeaks*, 2010, plugin pre internetový prehliadač

Dušan Barok: *Čo vnímam implicitne, je práve rola výskumu, ktorá spája viaceré tvorivé povolania a je pri dnešnej komplexite a návale informácií dôležitá pre dobovú relevantnosť aj umeleckých výstupov. Neustále sa naskytajú nové možnosti, nástroje, prepojenia, produkujú sa práce, pre umelca je výskum dôležitý pre všeobecnú orientáciu. No a odtiaľ je len krok k písaniu, teoretizovaniu, organizovaniu a ďalším aktivitám.*

Michal Murin: *Nedávno si ukončil svojho druhého magistra v Holandsku v programe Networked Media na Piet Zwart Institute. Aká je to škola, koho si mal okolo seba, iniciovala v tebe nejaké nové smerovanie, za ktoré si jej vďačný?*

Dušan Barok: *Pre školu som sa rozhodol s predstavou koncentrovať sa na tvorbu a písanie v inšpiratívnom prostredí. Čo sa výberu týka, nemal som žiadne iné alternatívy. Ak by Piet Zwart neexistoval, na magistra by som sa už nehlásil, predsa len mám cez tridsať. Hlavným magnetom pre mňa bolo jednak exkluzívne zameranie programu na prácu so slobodným softvérom v umeleckom prostredí a jednak lektorská trojica Florian Cramer – Aymeric Mansoux – Michael Murtaugh. Škola existuje desať rokov, okrem *Networked Media* programu ponúka ďalšie dva, *Lens-based Media*, orientovaný na film, video a fotografiu, a *Fine Arts*, všetky koncipované medzinárodne, dovedna so šesťdesiatkou študentov. Drvivá väčšina z nich sa do Rotterdamu prísťahovala kvôli štúdiu, čo v kombinácii s 24/7 prístupom do budovy školy v centre mesta, vyhradenej týmto trom programom, malo komunitotvorný efekt. V programe *Networked Media* sa stretli ľudia, ktorí dovtedy robili výtvarné umenie, dizajn alebo programovali. Hneď prvý týždeň si všetci povinne na svoje laptopy inštalovali operačný systém Ubuntu Linux, čo bol pre*

Dušan Barok, FaceLeaks, 2010, plugin pre internetový prehliadač

Dušan Barok, FaceLeaks, 2010, plugin pre internetový prehliadač

mnohých šok, umne načasovaný na úvod kurzu, no a práve kultúra slobodného softvéru sa napokon ukázala ako ideálne požitko. Mix troch svetov kódu, dizajnu a umenia bol využitý prekvapujúco dobre. Vďaka nim mohol program ponúknuť zoznamenie sa so širokou paletou programátorských nástrojov a s princípmi ich ovládania, s dôležitou komunikačného rozhrania, čo je zas dizajnérska parke- ta, a napokon formoval uvažovanie o prácach ako umeleckých dielach. V každej oblasti sa niekto cítil doma, čo eliminovalo prípadné odcudzenie sa od programu. Okrem tvorby bol kladený dôraz na kritickú reflexiu, čo bol pre mňa silný stimul písať eseje. Potvrdil som si smerovanie, ktoré mi predošlé roky priniesli, kurz mi pomohol lepšie pochopiť súvislosti medzi mojimi aktivitami.

Michal Murin: *Rozhodne je dnes po 8 rokoch existencie Monoskopu obdivuhodný archív, ktorý obsahuje. Keďže si veľkú časť dát do databázy zadával ty, máš veľký pre- hľad o dianí v strednej a východnej Európe. Pred pár rokmi si mal grant z nadácie ERSTE Bank na prípravu konceptu publikácie. Ako to navzájom súvisí a aký je súčasný stav tvojho výskumu?*

Dušan Barok: Podpora od Erste umožnila rozvinutie špecializovaných záznamov o histórii a prehistórii mediálneho umenia stredo-východnej Európy. Od pôvod- nej idey publikovať knižnú antológiu sme nakoniec upustili, počas výskumu sa ukázalo, že spraviť reprezentatívny výber textov a diel z celého regiónu si žiada niekoľko ďalších rokov práce. Máme stále len veľmi fragmentárnu bibliografiu a narazili sme na problém s absenciou skúsenejších bádateľov, ktorí sú doma v umení, a zároveň v technológiách. Produktom výskumu je napokon online pub- likácia o danej oblasti.⁶ Report projektu je tiež verejne prístupný.⁷

Snažím sa minimalizovať administratívu, pokiaľ to ide, a doteraz bol Monoskop schopný fungovať bez samostatnej legálnej entity. Hosting dostáva od serveru Sanchez, ktorý je pod záštitou Multiplace. Ideou je sprostredkovať zdrojový ma- teriál pre teoretikov, historikov, ľudí, ktorých oblasť zaujíma, takže o financovanie ich špecifickjšieho výskumu môžu žiadať sami. Dobrým príkladom je dvojročný medzinárodný projekt Remake,⁸ financovaný Európskou úniou a koordinovaný združením Atrakt Art a Barborou Šedivou. Jeho gro tvorila putovná výstava prác mladých autorov, apropruiujúcich a voľne interpretujúcich kľúčové historické die- la mediálneho umenia najmä strednej a východnej Európy. Vznikli úžasné práce. Projekt tvorili dielne, koncertný program, tematickú dvojdňovú konferenciu a tla- čenú publikáciu – špeciálne číslo časopisu 3/4 – obsahujúce katalóg k výstave, roz-

hovory a historizujúce texty. Brnenský študenti interaktívnych médií mu venovali špeciálne číslo svojho online akademického žurnálu. Môj prehľad v oblasti vedeli autori zužitkovať tým, že ma postavili do pozície konzultanta a autora niekoľkých textov. Bola to výborná skúsenosť, verím, že podobných projektov vznikne viac, oblasť ukrýva veľa pokladov.

Michal Murin: *Niektorí si ťa pamätajú z Translab večerov ešte v priestore Burundi, or- ganizovanom Máriou Riškovou. Realizuješ rozhovory, oral history interview ako me- tódu odkryvania pamäti, archeologizáciu histórie prvopočiatkov umenia založenom na technológii. Môžeme ťa teda chápať aj ako mediálneho teoretika. Akým témam sa vo svojich textoch venuješ?*

Dušan Barok: Za posledné dva roky som spravil sériu niekoľkohodinových roz- hovorov s vyše desiatkou kľúčových postáv stredoeurópskej mediálnej kultúry. Vnímam ich ako počiatkový materiál pre medzinárodný akademický open access žurnál, venovaný histórii mediálnej kultúry. Momentálne hľadám spolupracovní- kov do editorského kolektívu.

Okrem histórie ma samozrejme púta aktuálne dianie, primárne softvér ako kul- túrny fenomén. Písal som napríklad o tom, že počiatky Wikileaks treba hľadať vo Wikipedii a jej mechanizme produkcie poznania. V ďalšom texte sa venujem kritike sociálneho grafu ako kľúčovej komodity sociálnych sietí produkovanej ich užívateľmi, ktorú nekriticky prebrali aj distribuované sociálne platformy ako Diaspora. V eseji o Bitcoine, elektronických peniazoch bez centrálnej emisnej autority, skúmam libertariánske východiská cypherpunkero- v inšpirované emanci- pačným prísľubom novej technológie. Momentálne píšem dlhšiu esej o vzostupe Pirátskych strán, so záberom na Švédsko a Nemecko, ako zvláštny príbeh pirátskej politiky, ktorá odmietla pirátsku ikonu minulého desaťročia, torrentový portál The Pirate Bay. O softvéri ma zaujíma uvažovať najmä ako o katalyzátore spoločens- kej zmeny, kultúrnom artefakte, ktorý v sebe nesie prísľub redistribúcie poznania a moci. Príkladmi takéhoto softvéru sú decentralizované a participačné rozhrania ako BitTorrent a Magnet linky (protokol a schéma pre zdieľanie obsahu medzi uží- vateľmi), Bitcoin, Wikipedia, ale aj samotné internetové protokoly. Ich charakter naštrbuje hierarchicky kontrolované štruktúry, no ich existencia a globálna adop- cia otvára nové problémy.⁹

Michal Murin: *Aj keď skenuješ priestor na Slovensku, cez festivaly, výstavy a aj cez akademické prostredie, si skôr antiinštitucionálny. Je to pravda?*

Dušan Barok: Robím na priveľa veciach, aby som sa jednej venoval prioritne dlhodobo naplno na úkor iných, a inštitúcia takýto prístup žiada. Spravidla zvládam niečo robiť na sto percent dva-tri mesiace, potom musím prepnúť na niečo iné. Taktiež sa často sťahujem. Som možno modelovým predstaviteľom prekariátu, no zatiaľ sa nesťažujem. Antiinštitucionálnym sa však byť necítim, rešpektujem všetkých, ktorí sú schopní zariadiť si život tak, že budujú kultúrne oázy na jednom mieste, tým mám na mysli Máriu Riškovú, Sláva Krekoviča a Ľuba Burgra v A4, Barboru Šedivú v Brne, teba v Banskej Bystrici aj v Košiciach, alebo Mareka Adamova a ďalších ľudí v Žiline, ktorí majú môj obdiv.

Michal Murin: *Zaujíma ma tvoj pohľad na typológiu umení technologických médií, aké terminologické tendencie vnímaš, v slovenskom a napr. holandskom prostredí? Kam tá technologizácia kultúry s presahom do umenia smeruje? Napríklad Peter Weibel hovorí o postmediách a scripted media. Aký je tvoj odhad vývoja?*

Dušan Barok: Vývoj v širších súvislostiach iste súvisí s politickou situáciou. Kultúra ani umenie v skorumpovanej krajine neobstoja. Z tohto pohľadu, najmä po udalostiach posledných rokov, finančnej krízy a eurokrízy, naberajú na urgencii občianske iniciatívy, orientované na spriehľadňovanie politickej moci, ktorá stratila legitimitu. Dejinné udalosti odrazu nie sme odsúdení sledovať z bezpečia za siedmimi dolami a siedmimi horami, Slovensko je ich priamym účastníkom. Nie som technologickým fundamentalistom, ktorý by tvrdil, že si zmenu vyklikáme, ani *occupy* aktivistom. Myslím, že médiá a ulica sa potrebujú navzájom. V tejto polohe sú relevantné projekty pre *otvorené vládnutie*, otvorené dáta a verejnú kontrolu politiky od Aliancie Fair-Play a ďalších iniciatív podporujúcich občiansku participáciu na rozhodovaní o správe krajiny. Vnímam ich ako zdravý mix odkazu taktických médií, slobodnej kultúry a investigatívnej žurnalistiky.¹⁰ Ich spriaznenou kultúrou sú internetoví aktivisti zameraní na tvorbu softvéru pre slobodu prejavu v represívnych režimoch, momentálne sústredení najmä v okolí otvoreného mailing listu *LiberationTech*. Táto kultúra je mixom druhej generácie *cypherpunkero*v a občianskoprávných aktivistov, obhajujúcich slobodu slova, s osobnosťami ako Jacob Appelbaum, Rebecca MacKinnon, Evgeny Morozov či skupinou *Telecomix*.¹¹ Na Slovensku kvasí v bratislavskom hackerspace *Progressbar*.

V humanitách naberajú na popularite *softvérové štúdiá*, čo súvisí s „komputačným obratom“ v humanitných štúdiách. Osobne som voči podobným obratom veľmi skeptický, no túto oblasť vnímam ako zdravo ukotvenú v realite, reaguje na aktuálne zmeny v spoločnosti a každodennosti, v ktorej ziskava mysteriózny kód čoraz silnejšiu prítomnosť. Za pozornosť stojí kniha *Software Studies*, ktorú editoval Matt Fuller a tiež texty od Geoffa Coxa, Simona Yuilla, Davida Berryho, Cramera a Mansouxa, ktorých som už spomínal. V Čechách sa tejto oblasti nedávno začala venovať Jana Horáková. Ďalší teoretik, Lev Manovich, volá po prechode od mediálnych k softvérovým štúdiám a od mediálnej k softvérovej teórii, no z môjho pohľadu sa tieto dva prístupy nevyklúčujú, práve naopak, nejde o „post“, poprenie doterajšieho výskumu, ale upriamenie pozornosti na softvér ako médium.¹² *Softvérové štúdiá* neobjavujú Ameriku, majú zázemie v umelecko-kultúrnej pra-

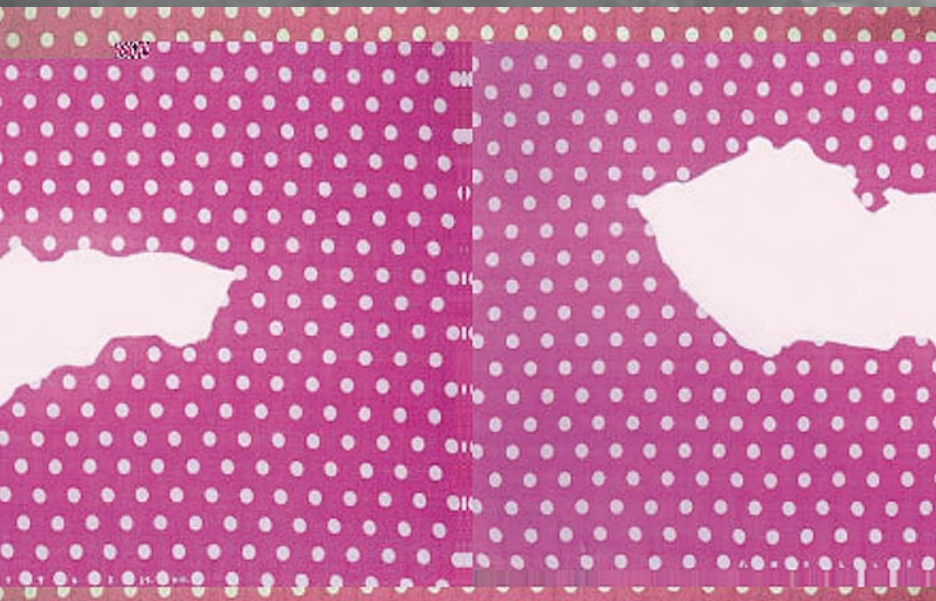
xi, v kultúrach a komunitách s rôznymi zázemiami, spôsobmi organizovania sa, cieľmi, ideológiami, estetikou, ktoré vyvstali z rôznych podmienok. Či už ide o umelcov-programátorov (*SuperCollider*, *Pure Data*), bastlerov (*circuit bending*), umenie slobodného softvéru (*FLOSS art*), do-it-yourself bio, hackerskú kultúru a ich *hackerspaces*, *fab laby* (3D tlačiarne), autorskoprávných aktivistov, kultúru zdieľania (filmové, hudobné a knižné *peer-to-peer* siete), a mnohé ďalšie,¹³ všetky z nich sú zapojené do vývoja najrôznejšieho softvéru, ide o živé technokultúry, ktoré sa povzniesli nad dialektiku *stroj vs. človek*, prípadne *stroj vs. príroda* a majú len pramálo spoločné s telesnou dematerializáciou a kopírovaním vedomia, ktoré glorifikoval cyberpunk 90. rokov. Vytvárajú veci na pomedzí umenia, kultúry, hobby, technológií a vedy, a je to tak dobre. Teória potrebuje čeliť realite, a tá je komplikovaná, potrebuje výzvy, a tie prinášajú práve takéto presahy.

Michal Murin: Ďakujem za rozhovor

Dušan Barok (1979) sa venuje oblasti stretu umenia, softvéru a teórie médií. Zaoberá sa kritickými umeleckými prístupmi ku kultúre softvéru, sociálnym sieťam a peer-to-peer technológiám. Nedávno dokončil štúdium na programe *Networked Media* na *Piet Zwart* Inštitúte v holandskom *Rotterdame*. Zúčastnil sa na viacerých projektoch v oblasti mediálneho umenia a sieťovej kultúry.

Odkazy:

- 1 <http://monoskop.org/log>
- 2 http://monoskop.org/Matrica_slovenska
- 3 http://monoskop.org/Computer_with_a_Printer
- 4 <http://monoskop.org/FaceLeaks>
- 5 <http://societeanonymous.la>
- 6 http://monoskop.org/Media_art_in_CEE
- 7 http://monoskop.org/Monoskop:Erste_report
- 8 <http://monoskop.org/Remake>
- 9 <http://www.scribd.com/dusanson>
- 10 http://monoskop.org/Open_data
- 11 http://monoskop.org/Internet_activism
- 12 http://monoskop.org/Software_studies
- 13 http://monoskop.org/Template:Media_art_and_culture

Obrázky dolu a vľavo hore: Dušan Barok, Matrica slovenská, 2006, záznam softvérovej performance

